

Utviklingen i forholdet Norge – Russland med særlig vekt på nordområdene.

Foredrag i Oslo Militære Samfund 26. mars 2007
ved ambassadør Øyvind Nordsletten, Moskva

Foto: Stig Morten Karlsen, Oslo Militære Samfund

Formann

Mine damer og herrer!

For noen og 40 år siden avtjente jeg min verneplikt. Jeg var innkalt til infanteriet, men så så jeg en annonse om at man kunne lære seg russisk under førstegangstjenesten. Jeg søkte, kom inn på Forsvarets russiskkurs, og hadde det ikke vært for det, hadde jeg neppe stått her. Forsvaret, og de russisk- kunnskaper jeg der fikk gjennom den mest effektive undervisningen jeg noensinne har vært utsatt for, ble på dette vis ved en tilfeldighet inngangen til det som skulle bli mitt yrkesvalg, utenriktjenesten, og til at jeg skulle komme til å tilbringe mange år av mitt liv i vårt store naboland, enten det nå het Sovjetunionen, som den gang, eller Russland som i dag.

På midten av 60-tallet da jeg var i militæret, varte russiskkurset to år. De siste seks månedene var plikttjeneste som befal ved en stående avdeling. Jeg var så heldig å komme til Garnisonen i Sør Varanger, der jeg hadde en allsidig og givende tjeneste, og til fots og på ski, avpatroljerte det meste av vår 196 km lange felles grense med datidens Sovjetunionen.

I perioder var jeg også NK på grensevaktstasjoner. På en av disse var en av hovedoppgavene å sprengte broer. Hver dag durte vi ned med Volvo-jeepen og øvde på dette.

I dag er verden annerledes, og tingene på mange måter snudd på hodet. Der hvor vi for noen tiår siden vocket grenser, og øvde i å sprengre broer, der - for å si det billedlig – sprenger vi dag grenser, og bygger broer.

Den gangen var grensen for alle praktiske formål stengt. Bare noen få offisielle delegasjoner passerte en sjelden gang over Storskog. I dag drar bortimot 100.000 nordmenn og russere over grensen hvert år, og vi utvider nå åpningstiden med flere timer slik at man kan reise inn og ut fra kl. 06.00 om morgenen til 23.00 om kvelden.

Nordmenn og russere er med andre ord i ferd med å vokse seg sammen som normale grannefolk, der grensen ikke lenger er en barriere og et stengsel. Fortsatt er det visumkrav, og vil nok komme til å være det i en god del år til, selv om Schengen-landene og Russland er enige om at visumfrihet er et langsiktig mål. Slik det er i dag, er det ikke til å komme forbi at visumkravet er et hinder. Fortsatt må flere millioner mennesker hvert år, og på begge sider, bruke timevis på å skaffe seg innreisetillatelse. Derfor legger vi også stor vekt på den avtalen som for ikke lenge siden ble inngått med Russland om forenkling av prosedyrene. Sammen med andre tiltak som Utenriksministeren har tatt initiativ til, vil vi bidra til at samkvemmet over grensen blir så ukomplisert som mulig.

Den ambassaden jeg leder, er den utenriksstasjonen som behandler flest visumsøknader – i fjor litt over 20.000. Ved generalkonsulatene i Murmansk og Sankt Petersburg utferdiges det samlet et tilsvarende antall. Tallet stiger raskt. I 2006 var økningen 35 %. Hvem er det som reiser? Jo, det er vanlig godtfolk, personer som jobber eller studerer i Norge, folk som er gift med norske borgere, eller turister fra den nye russiske middelklassen. I dag bor det ca 10. 000 personer i Norge som opprinnelig kommer fra Russland og andre deler av det tidligere USSR. Rett før jul ga jeg visum nr. 20.000 for 2006 til en babusjka – russisk for bestemor – som skulle besøke sin datter som var gift i Norge der hun var professor i fysikk ved Universitetet i Oslo. Et ikke helt utypisk eksempel på de nye tider.

Hva jeg vil si med dette? Jo, at forholdene for helt vanlig, dagligdags menneskelig kommunikasjon og samkvem over grensen er i ferd med å normaliseres slik det i det 21. århundre bør være mellom gode nabofolk.

Alt dette betyr ikke at grensen og kontrollen ved den er blitt mindre viktig. Tvert imot, ordnede forhold på grensen er, nå som før, av den største betydning. GSVs daglige oppsyn, og Grensekommissærens arbeid, er garantien for at ting er som de skal være på vår side. At vi skulle ha mye å vinne på å legge om til en sivil grensevakt, slik det er tatt til orde for fra utenlandsk hold, er ikke uten videre lett å se.

Etter at vi fikk ansvaret for Schengens yttergrense mot Russland i nord, er det også investert flere hundre millioner kroner i oppgradering av grenseovervåkingen. Det er den nye tids felles utfordringer som dikterer dette – risikoen for internasjonal terrorisme og illegal migrasjon. Vi er nå enig med russerne om en ny teknisk gjennomgang av grensen som er den eldste grense Russland har. Alle andre har vært endret siden vi fikk grenseavtalen av 1826.

Også fra russisk side understreker man betydningen av den ro og orden som hersker vår felles grense. Dette var bl.a. noe forsvarsminister Sergej Ivanov fremhevet da ha besøkte Norge i fjor. Desto mer er det egnet til forundring at man på russisk side nå synes å legge opp til et striktere regime også for opphold av naboene i grensesonen på russisk side.

Den norsk-russiske grense er den eneste av Russlands grenser der det ikke har vært krig mellom de to naboland. Den eneste gang krig rammet området, var under 2. Verdenskrig. Hvert år markerer vi ved ambassaden i Moskva den sovjetiske hærs frigjøring av Øst Finnmark med en mottagelse for de gjenlevende veteranene som deltok i operasjonene høsten 1944, befrikk Kirkenes 24. oktober, fortsatte fram til Tana Bru, og stod i Norge fram til september 1945, da de trakk seg tilbake. Det er en spesiell opplevelse å treffe aldrende mennesker - de fleste nå godt over 80 - som den gang gikk fram i kuleregnet for en felles sak, eller - som en av dem pleier minne oss om - Jo, jeg så Kirkenes uttalige ganger, men bare gjennom bombesiktet. Det er i denne sammenheng også verdt å minnes at de sovjetiske tap på norsk jord under annen verdenskrig, i form av døde krigsfanger og falne soldater under felttoget høsten 1944, oversteg de samlede norske tap under hele krigen.

Dette er nå fortid, men samtidig en viktig del av vår felles historiske arv. Ikke minst utgjør det en spesiell klangbunn for det nære samarbeid som i de senere år har utviklet seg mellom våre væpnede styrker, et samarbeid som er blitt en betydelig del av vår totale kontaktflate.

For få uker siden ble det nye årlige norsk-russiske militære samarbeidsprogrammet undertegnet. Det omfatter et tjuetalls tiltak, deriblant besøk av øverstkommanderende for Nordflåten til Norge, og fartøysbesøk fra Norge til russisk havn, og fra Nordflåten til Håkonsvern. På hærsiden møtes bl.a. offiserer fra Telemark bataljon og en russiske brigade for utveksling av erfaringer om fredsbevarende operasjoner; og sjefen for Leningrad Militærdistrikt tar i mot sjefen for Fellesoperativt Hovedkvarter til samtaler i Sankt Petersburg.

Også mellom hæravdelingene i Nord Norge og på Kola er det etablert regelmessige kontakter og besøksutveksling. For noen år siden hadde jeg gleden av å være til stede under en demonstrasjon på Blåtind skytefelt i Troms. Blant gjestene var på en og samme tid daværende generalsekretær i NATO, Lord Robertson, og sjefen for Russlands 200. motoriserte infanteribrigade, forlagt i Petsjenga, ikke så langt fra Norge.

Når den russiske nasjonalforsamlingen - Dumaen - forhåpentligvis om ikke for lenge ratifiserer SOFA-avtalen mellom NATO og Russland, vil det også ligge til rette for oppfølging av planene om felles norsk-russisk småskala øvelse av hæravdelinger, samt gjenbesøk til Russland av en avdeling norske jagerfly etter at en sveit Sukhoi 27 fly fra det russiske luftforsvar, gjestet Bodø flystasjon i 2003.

Et viktig nytt trekk ved kontaktene mellom forsvaret i de to land, er de besøk som de fremste norske militære skoler, nå som nærmest et fast innslag i programmet, avlegger i Russland. Det gjelder såvel Forsvarets Høyskole, som Krigsskolen og Stabsskolen. Nylig hadde vi også besøk av Forsvarspolitisk utvalg som utreder premissene for innretningen av det norske forsvar i perioden 2009 – 2012. Alt dette gir gjensidig innsikt, og er med på å skape tillit og bedre forståelse.

Også mellom den øverste politiske forsvarsledelsen er det god kontakt. Daværende forsvarsminister Sergej Ivanov besøkte, som nevnt, Norge i november i fjor, og inviterte sin norske kollega, Anne-Grete Strøm-Erichsen til et gjenbesøk som vi håper kan finne sted i år.

Da Sergej Ivanov f o r r i g e gang besøkte Norge, dvs. for noen år siden, ble det fra høyt norsk hold bruk uttrykk som – *nå, som vi på sett og vis er allierte*. Med dette siktet man

særlig til det samarbeid som utspinner seg innen rammen av NATO-Russlands rådet, et samarbeidsforum som ble opprettet på et toppmøte utenfor Roma i mai 2002. Samarbeidet i NRC omfatter en rekke saker, herunder redningssamarbeid, missilforsvar, narkotikabekjempelse i Afghanistan. Et ledd i samarbeidet er også at Russland deltar med fartøy i Active Endeavour, antiterrorisme operasjonen i Middelhavet der Norge bl.a. har vært representert med ubåter, overflatefartøy og maritime patruljefly. Det er allmenn enighet om at NRC har vært verdifullt, men også at det eksisterer et ytterligere potensiale for økt dybde og bredde i det praktiske samarbeidet og den politiske dialogen.

Om en måned kommer den russiske utenriksminister, Sergej Lavrov, til Oslo for å delta på det NRC møtet som vil bli avholdt 27. april d.å. Møtet vil falle sammen med 10 årsjubiléet for NATO-Russlandssamarbeidet og 5 årsjubiléet for opprettelsen av NRC. Fra norsk side søker vi gjennom kontakt med allierte og Russland å bidra til at møtet kan føre til en vitalisering av samarbeidet, herunder når det gjelder dialogen om politiske spørsmål og om nordområdene.

Det russiske forsvar gjennomgår p.t., som andre lands, inkl. vårt eget, en moderniserings- og omstillingsprosess. Utgiftene til de væpnede styrker er økt i takt med Russlands sterkt forbedrede økonomi, og statsbudsjettet forøvrig. I 2007 øker forsvarsbudsjettet med 23 % til vel 200 milliarder kr.

Denne utviklingen har, sammen med uttalte markeringen fra høyt hold, fått enkelte til spørre om man nå kan ane konturene av en ny form for konfrontasjon. På norsk side er det naturlig at vi, som andre land, følger utviklingen med et nøkternt og usentimentalt blikk. Samtidig kan det være verdt å ha for øye at økningen i det store og hele faller sammen med veksten i Russlands BNP, at forsvarsbudsjettets andel av denne er stabil, og at det er oppstått et behov for modernisering og reformer etter alle årene da det russiske forsvaret, som andre statlige institusjoner, ble høyst begrensede ressurser til del. Dette illustreres av, at for få år siden, var det russiske statsbudsjettet i reelle tall ikke større enn Norges. Omleggingen av det russiske forsvaret innebærer også at man fra neste år reduserer tjenestetiden fra 2 til 1 år, og i stigende utstrekning går over til vervet personell.

Likeledes er det – slik representanter for Forsvarsdepartementets politiske ledelse nylig har gitt uttrykk for – viktig å se dagens Russland – og uttrykksformene fra russisk side – i perspektiv. Som statssekretær Barth Eide fremhevet, er det ikke tale om noen tilbakevenden til en ny kald krig, ”men om at stormakten Russland nå er tilbake på den internasjonale scene, med krav om innflytelse og respekt for sin egenart. Dette blir viktig for oss i utformingen av vår politikk overfor Russland, som må kombinere samarbeid med fasthet. Det er viktigere en noen gang at vi fortsetter vår politikk basert på dialog og konkret samarbeid, både multilateralt og bilateralt”, fastslo han.

Det er avgjørende at vi har en levende debatt om våre utenrikspolitiske prioriteringer og internasjonale engasjement. Ikke minst gjelder dette forholdet til vår nabo i nordøst. I den senere tid har oppmerksomheten ofte vært rettet mot Russland, og det er stilt viktige og kritiske spørsmål om grunnlaget for, og innretningen av norsk Russlands-politikk. Bakgrunnen er at det Russland vi opplever i dag, er et Russland som er radikalt annerledes enn det vi så gjennom 1990-årene, preget som det var av tilbakegang og forvitring. Det moderne Russland, er et Russland som melder seg med nyvunnen styrke, selvbevissthet, direkte tale og krav om innflytelse og medvirkning når viktige avgjørelser tas. Russland er i dag verdens største olje- og gassprodusent, sitter på noen av verdens største reserver av begge deler, og har i snart ti år hatt en økonomisk vekst på 5-6 %. Landet har lenge før fristen nedbetalt en utenlandsgjeld som på det meste nærmet seg

1000 milliarder kroner, lagt opp gull- og valutareserver som nå er verdens tredje største, og vil om ikke altfor mange år kunne ha Europas største økonomi.

Gjenreisningen av Russland som stormakt - Ingen viktige internasjonale spørsmål kan lenger løses uten Russlands medvirkning, sa utenriksminister Lavrov nylig - har, kombinert med en kraftigere markering av russiske interesser i ulike sammenhenger, og spørsmål om hvilken vei utviklingen internt i Russland går - ført til at begrep som *den russiske trussel* på ny er dukket opp i debatten, også her hjemme, noe som heller ikke har gått upåaktet hen i Moskva. I Russland ser vi på sin side at enkelte beskylder Norge for å vise ekspansjonistiske tendenser i nord, og generelt opptre aggressivt og uvennlig overfor Russland.

Dette er viktige spørsmål som det ikke på noe vis er grunn til å overse, aller minst for oss som naboland. Samtidig som vi har en fordomsfri diskusjon om forholdet til Russland, er det viktig at vi ikke faller for forenklingens fristelse. Igjen kan det være på sin plass å minne om at det halvtomme glasset, på samme tid er halvt fullt. Vi må ikke rygge tilbake for å kalle ting ved deres rette navn, men vi vil samtidig være tjent med å spørre hvordan omtalen av hverandre, påvirker våre oppfatninger og holdninger. For at ingen skal være tvil – dette gjelder selvsagt ikke i minst den annen part.

Persepsjonene av hverandre er og blir en vesentlig faktor i den politikk vi utformer. For noen år siden samlet vi ved noen anledninger, norske og russiske politikere, forskere, militære og medifolk til symposia i Oslo og Moskva, der hele bredden av spørsmål i naboforholdet, ikke minst de kritiske, ble tatt opp. Jeg tror det ville være nyttig om man gjenopptok denne praksis.

Høsten 2002 besøkte president Putin Norge. I sin tale under den middag HM Kongen ga på Slottet, viste presidenten til at Norge og Russland hadde en felles ledestjerne – Stella Polaris / Nordstjernen.

Så har det da også alltid vært slik, at det er i Nord at forbindelsene mellom Norge og Russland er kommet tydeligst til uttrykk - det er her vi finner nerven i vårt forhold. Her er det vi har en felles landegrense, og her ligger Barentshavet som både forener, men også skiller med sine uløste spørsmål. I nord er samarbeidspotensialet størst, felles-utfordringene flest, men også kryssende interesser og mulighetene for friksjon mest følbare.

Satsningen på nordområdene gjennom den strategi som ble lansert 1. desember i fjor, er Regjeringens store, helhetlige grep for å forme utviklingen i nord gjennom en fremtidsrettet politikk der aktivitet, kunnskapsoppbygging, tydelighet og nærvær er sentrale stikkord. Et viktig utgangspunkt for strategien er den raskt økende virksomhet vi opplever både på norsk og russisk side i nord, først og fremst på energisektoren. Dette er en utvikling som på sin side stiller krav til ivaretagelse av vitale miljøhensyn slik Regjeringen for våre havområder har lagt opp til i Forvaltningsplanen for Barentshavet. Den helhetlige og økosystembaserte tilnærming som ligger til grunn for planen, har også vakt interesse blant russiske myndigheter, og vi håper at det etter hvert skal bli mulig å knesette miljøstandarder som på begge sider opererer med de strengeste krav.

I Nordområdestrategien er samarbeid med Russland et bærende element. Dette springer ut av erkjennelsen av at mange av de utfordringer vi står overfor, bare, eller best, kan løses i felleskap. Denne tilnærming gjelder alle områder av strategien.

For et første gjelder det energisiden. Virksomheten på russisk sokkel er bare så vidt kommet i gang, men – slik president Putin kunngjorde det etter et møte i det russiske sikkerhetsrådet før jul – er det er ikke minst her fremtidens muligheter finnes for russisk petroleumsnæring. Den russiske sokkelen strekker seg fra Barentshavet til havområdene utenfor Nord Korea, og dekker et enormt område, herunder i Nordishavet utenfor det euroasiatiske fastland med sine mange påviste petroleumsførende provinser. Langt fra alt er grundig undersøkt, men vi kan uten videre gå ut fra at petroleumspotensialet er betydelig.

Norske selskaper, både på oppstrømssiden og innen leverandør-industrien, er verdensledende, og bør ha gode muligheter for å vinne innpass i utbyggingsprosjekter, inkl. når det gjelder det store Stockman-feltet i Barentshavet. Men russerne er tøffe forhandlere, og, som erfaringen viser, er det ikke tale om noe walk-over å komme med. Fra vår side har vi gjort det klart at russiske selskaper er velkomne til å delta å norsk sokkel, der åpenhet mot internasjonal oljeindustri alltid har vært et bærende prinsipp.

For det andre gjelder det spørsmål som er nær knyttet til olje- og gassproduksjon – vern av det sårbare miljøet i Barentshavet og i nord. Vi har allerede opprettet god kontakt til faginstansene i Russland, inkl. når det gjelder oljevernberedskap, herunder transporten av olje utenfor kysten av Nord Norge. Dette er en trafikk som vil kunne øke merkbart i årene fremover, og stille krav til håndtering fra alle parters side. Selv om det er innledet en positiv dialog om disse spørsmål, er det åpenbart at miljøvernssamarbeidet i nord, i vid forstand, vil måtte intensiveres og utgjøre en av de høyest prioriterte oppgavene i det norsk-russiske samarbeidet i tiden fremover.

Vi vil også vurdere oppfølgingen av den norsk-russiske avtalen om modernisering av smelteverket i Nikkel, som sikkert mange i forsamlingen har sett tvers over på andre siden av Pasvikelva i Sør Varanger. Som kjent, er den globale oppvarmingens virkning på miljøet, særlig merkbar i Arktis og polarområdene. Dette er tema vi allerede har innledet samarbeid med Russland om, og som i fortsettelsen vil måtte oppta oss sterkt i bilateral norsk-russisk sammenheng.

Et betydningsfullt innslag i det norsk-russiske miljøvernssamarbeidet er den nære kontakt det har vært om opprydding og håndtering av brukt kjernebrensel og radioaktivt avfall etter det omfattende sovjetiske militære nærværet gjennom mange tiår i nord og på Kola. Over UD's budsjett vil det i år bli avsatt midler til opphogging av en femte utrangert atomubåt for norsk regning. Antallet slike båter lå for noen år siden på over 100, men opphoggingen av disse er nå ferd med å bli fullført takket være bidrag fra flere land, men mest av alt av innsatsen fra Russland selv.

Også det norske forsvar har vært trukket aktivt med i dette samarbeidet gjennom den avtalen om Arctic Military Environmental Cooperation (AMEC) som i 1997 ble inngått mellom Norge, USA og Russland. Ikke alle prosjekter har vært like vellykket, men totalt sett har dette utgjort et verdifullt samarbeid. Fra norske side kan vi bare beklage at en av de sentrale medarbeidere i dette samarbeidet, helt på tampen er nektet innreise til Russland.

For det tredje vil, nå som før, fiskerisamarbeidet mellom Norge og Russland være en helt sentral dimensjon i samarbeidet i Nord. Også dette er et felt der Forsvaret, først og fremst gjennom Kystvakten, spiller en vesentlig rolle.

Fiskerisamarbeidet handler om to hovedspor – forvaltningen av fiskebestandene i Barentshavet noe som skjer i den norsk-russiske blendede fiskerikommisjon som bl.a. fastsetter kvoteuttaket for de ulike arter. Det dreier seg om betydelige fornybare ressurser, der bare verdien av totalkvoten for torsk i Barentshavet ligger på om lag 8-9 milliarder kroner årlig. I tillegg kommer andre fiskeslag som hyse, sild og lodde. Videre handler det om handelen med fisk, en handel som i fjor var preget av betydelige problemer, men som vi gjennom forhandlinger og kontakt i stor grad har maktet å finne løsninger på. Russland er nå igjen det viktigste enkeltmarkedet for norsk fisk, og eksporten har en verdi på ca 3.5 milliarder kr., eller 10 % av all utførsel av sjømat fra Norge.

For tiden står vi på fiskeriområdet overfor to aktuelle utfordringer. For det første gjelder det det betydelige ulovlige overfisket i Barentshavet. Begge parter erkjenner at dette er et problem, men det uenighet om omfang og metodikken bak de norske beregninger og anslag. Om dette ha vi nå nettopp vedtatt å avholde ekspertdrøftelser over påske.

Det andre problemet angår den ubalanse som gjelder forskningstokt i hverandres økonomiske soner. Mens vi har ansett det for å være i begges interesse å slippe den annen parts forskningsfartøyer til i NØS for å studere bestandsutviklingen, har man på russisk hold vært langt mer restriktiv. Vi vurderer nå hvordan vi best kan håndtere dette spørsmål, og holder ulike opsjoner åpne.

Fiskerisamarbeidet hviler på to pilarer – på kvotefastsetting, og avtaler om hvem som fisker hva, hvor. Det er det ene. Det andre - og ikke mindre viktige - er kontrollen med, og håndhevelsen av at de avtalte ordninger blir fulgt i praksis. Her spiller Kystvakten en avgjørende rolle, ofte under vanskelige forhold. Etter hvert er det også etablert gode kommunikasjonskanaler til tilsvarende russiske myndigheter under FSB. Senest for en uke siden, da jeg var i Murmansk og deltok på en større internasjonal fiskerikonferanse, ble det fra russisk hold understreket hvor stor vekt man la på dette denne kontakten, som nå også innebærer at man ringer hverandre på direkten om spørsmål oppstår.

Dette sier jeg ikke for å idyllisere. Alt er slett ikke så enkelt. Tydeligst ble det demonstrert da den russiske tråleren "Elektron" ble tatt for tjuvfiske og søkt oppbrakt i oktober 2005. Denne episoden viser også hvor viktig det er at vi gjennomfører oppsynet systematisk og med fasthet. Alternativet er stor risiko for nedfisking av bestandene med svarte garn og tomme trålposer som resultat.

Da mulighetene for en normalisering av det norsk-russiske samkvemmet åpnet seg tidlig på 1990-tallet, tok utenriksminister Thorvald Stoltenberg initiativet til Barents-samarbeidet. Barentsrådet har vært rammen om et bredt, folkenært samarbeid som av den russiske statsminister ble karakterisert som det mest vellykkede grenseoverskridende, regionale samarbeidsprosjekt overhodet. Det omfatter såvel det nasjonale, som det regionale, og lokale plan. Det har nå virket siden 1993 og satt dype spor på begge sider. Vi går nå gjennom hvordan vi best kan ivareta og styrke denne arven under omstendigheter i endring - herunder hvordan samarbeidet best kan samkjøres med Norges deltagelse i Den nordlige dimensjon, et samarbeid som Finland for 10 år siden lanserte under sitt EU formannskap, og som Norge i fjor høst ble fullverdig medlem av.

Utenriksministeren og regjeringen har som en oppfølging av Nordområdestrategien, også tatt nye initiativ. Et av disse er en mulig opprettelse av en samarbeidssone – også referert til som Pomorsonen - på begge sider av grensen mellom Sør Varanger og Murmansk fylke. Hensikten er at denne skal bidra til å styrke samarbeidet når den økonomiske utviklingen skyter fart, ikke minst som følge av oljeindustriens inntog i nord. Vi legger med

det første fram våre idéer om en mulig sonemodell. De foreløpige russiske reaksjonene er positive.

Som en rød tråd gjennom Nordområde-strategien går tanken om heve kunnskaps- og kompetansenivået. Barents 2020 heter denne viktige delen av strategien. En betydelig del av de vel 250 millioner kr. UD har avsatt for ulike nordområdetiltak i 2007, går til slike formål. Også her satses det på et utstrakt samarbeid med Russland. Få land har samlet så mye kunnskap om Arktis som nettopp russerne, og begge parter har mye å hente i et nært samarbeid. Allerede i dag er det tett kontakt mellom Polarinstituttet og tilsvarende forskningsinstitusjoner i Russland. Av alle de prosjekter som nå er satt i gang i norsk regi i forbindelse med Det internasjonale polaråret (IPY) 2007 - 2009, som nettopp har startet, har rundt halvparten en russisk samarbeidskomponent.

Nordområdestrategien fremstår som et konsept for lang tid og over bred front. Som utenriksminister Jonas Gahr Støre har poengtert – det handler ikke om noe stunt, men om en dynamisk prosess som kan gå over generasjoner. Også vår Russlands-satsning må ses i et slikt perspektiv. Ønsket om raske uttellingene må ikke komme til å stå i veien for tålmodig arbeid, vi må bygge naboforholdet stein for stein. Utenriksministeren har minnet om de tre T'er – Ting Tar Tid. Det gjelder også samarbeidet med Russland.

Til grunn for Regjeringens Russlands-politikk ligger enkelte nøkkelbegreper – samarbeid, fasthet, gjenkjennelighet, tydelighet og engasjement. Engasjements- og dialoglinjen betyr at vi søker samarbeid og felles løsninger der det er mulig, tydelighet betyr at vi taler åpent om alle spørsmål, også der vi har ulikt syn, og gjenkjennelighet betyr at vi skal være forutsigbare og prinsippfaste.

Både på norsk og russisk hold slås det fast at vi i dag har et bredere og dypere samarbeid enn noensinne. Kontakten på politisk plan er omfattende - i månedene fremover forestår besøk til Russland av energiministeren, justisministeren, kunnskapsministeren og, forhåpentligvis, også forsvarsministeren. Russiske ministre og andre fremtredende representanter er ventet til Norge. Et høydepunkt blir statsminister Stoltenbergs offisielle besøk til Russland i juni da også fremtredende norske næringslivsledere vil delta.

Også på det økonomiske området er det fremgang. Samhandelen er i vekst og lå i 2006 på ca 15 milliarder kr., hvorav en tredjedel er norsk eksport. Flere norske bedrifter etablerer seg i Russland, og norske investorer engasjerer seg i et økende antall prosjekter på vidt ulike områder. Norske redere kontraherer skip ved russiske verft for flere milliarder kroner. Mange dyktige russiske sjøfolk, først og fremst offiserer, tjenestegjør på norskeide skip. Mange norske investorer gjør det bra.

Parallelt med de mange positive trekk, står vi også overfor et sett av til dels vanskelige, uløste spørsmål og utfordringer i forhold til Russland. De fleste knytter seg til havrettslige spørsmål og synet på Svalbard, der Russland har drevet ut kull i over 70 år, og der det i perioder var flere russiske, eller rettere sagt, sovjetiske borgere, enn nordmenn.

Siden begynnelsen av 1970-tallet har vi forhandlet om avgrensningen av kontinentalsokkelen og de økonomiske soner i Barentshavet. Vi har nådd langt, men fortsatt gjenstår å komme til enighet om en gjensidig akseptabel avtale. Forhandlingene fortsetter i et konstruktivt spor. De gjelder et område på ca 177.000 kvadrat km, mer enn den norske delen av Nordsjøen. Den dag vi blir enige, vil mulighetene ligge til rette for et styrket samarbeid i nord. Ved siden av grenselinjens gang, drøfter vi også mer funksjonelle spørsmål, som premissene for videreføring av fiskerisamarbeidet og på

energisisiden, når en delelinje er et faktum. Vi har også med våre russiske partnere i denne sammenheng delt våre erfaringer når de gjelder sjømilitær virksomhet i områder med oljeinstallasjoner.

Norge innførte i 1977 en fiskevernsoner rundt Svalbard der vi praktiserer et ikke-diskriminerende fiskeregime. Det er vårt syn at vi har full rett til etablere en økonomisk sone, men regjeringen valgte den gang ikke en slik løsning. Fra russisk side har man aldri i prinsippet akseptert fiskevernsonen, men i praksis i det store og hele etterlevd de ordninger for fisket i området, som norske myndigheter har fastsatt. De to ganger russiske fartøyer er blitt arrestert i fiskevernsonen, har det kommet klare reaksjoner. Russerne har ikke bestridt at fartøyene kan ha begått lovbrudd, men ønsker at disse skal bli overlevert til russiske myndigheter for oppfølging og eventuell rettsforfølgelse. Dette er ut fra vårt syn, ikke akseptabelt. Hvis vi ikke hevder våre rettigheter og fører oppsyn i disse områder, vil følgene fort kunne bli svært negative. De typer situasjoner som har oppstått i forbindelse med disse episodene, har ikke vært bare enkle å håndtere. Den kontakt som er opprettet bl.a. mellom FOHK, LDKN og russiske staber i nord-vest Russland, har derfor vist seg som en verdifull kanal.

Også på selve Svalbard, oppstår det fra tid til annen uenighet. Vi har imidlertid gjort det klart at, ikke bare har russere all rett til å være der i henhold til Svalbard-traktaten, men at vi ser positivt på deres nærvær på den norske øygruppen, og ønsker dette velkommen innen de rammer traktaten og norsk lov setter.

På samme måte som det i debatten fra norsk side stilles spørsmål om russiske forsvars- og sikkerhetspolitiske forhold, opplever vi ved gitte korsveier kritikk mot norske disposisjoner. Ikke minst gjelder dette Globus II radaren ved Vardø og militær øvingsvirksomhet i Finnmark. Vi svarer til dette at radaren er under norsk kontroll, og, ja – at den også har til oppgave å følge med i utviklingen i vårt nærområde, noe som er viktig for å unngå usikkerhet.

I det aller siste har man i russiske kommentarer også vist til den styrking av forsvaret i Nord Norge som bl.a. forsvarsministeren omtalte i sitt foredrag i dette forum for ikke lenge siden. Like lite som vi blir bekymret når vi kjører over Kola halvøya - der militær kapasitet av ulikt slag i betydelig, om enn vesentlig redusert, omfang, fortsatt finnes - burde man på russisk hold bekymre seg over at vi på norsk hold styrker vårt militære nærvær, og vår evne til kontroll og suverenitetshevdelse i en region der aktiviteten på mange områder er raskt økende, med de krav det setter til tilstedeværelse og overvåking. Når det gjelder øvelsesvirksomheten kan vi heller ikke se at denne skulle være problematisk, tvert imot er det vårt ønske at vi også skal kunne legge til rette for mulig russisk deltagelse, og til den nylig avholdte Cold Response øvelsen, var også russiske observatører invitert.

Det er ikke alltid at vi opplever den nevnte russiske kritikken som like rettferdig. Men vi rygger ikke tilbake for å svare på den. Åpen tale basert på grunnleggende og gjensidig respekt, er og blir en forutsetning for å kunne bygge et tillitsforhold.

Derfor unnlater heller ikke vi å ta opp spørsmål som fra russisk side kan bli sett på som kontroversielle. Derfor er det også at Utenriksministeren har gjort det klart - slik han nylig uttrykte det i en tale i Bodø - at "vi ser trekk i russisk politikk som ikke helt rimer med hva vi forventer av et medlem av Europa-rådet, berettigede spørsmål til respekten for rettstatens prinsipper, ytringsfriheten og demokratiets kår og respekten for menneskerettighetene". Slike spørsmål, slår ministeren fast, hører også naturlig med i den brede dialogen med Russland.

Man hører rett som det er, en etterlysning av større realisme i norsk utenrikspolitikk, som - hevdes det - kan fremstå som blåøyd og fjern fra det virkelige liv. Også vår holdning til vår russiske nabo karakteriseres somme tider som i for stor grad basert på illusjoner og ønsketenkning. Det eneste russerne forstår, sies det, er maktspråk og realiteter. Jeg er slett ikke sikker på at dette postulatet holder stikk, men uansett er dette en debatt vi alltid må være rede til å ta.

I det store og hele, er det likevel vår overbevisning at den engasjementslinje vi har valgt, kombinert med åpen tale, har vært realpolitisk velbegrunnet, og brakt resultater – kanskje ikke så mange, og så raskt som vi idéelt sett skulle ønsket det – men likevel slik at vi har kunnet utvikle et rasjonelt naboforhold basert på felles interesser, og vilje til å ta fatt i de problemer vi møter.

Det er intet dårlig utgangspunkt når vi dag fører arven fra et tusenårig norsk-russisk naboskap inn i en ny tid.

Takk for oppmerksomheten!